

“AVESTO “ HAQIDA

Satimova Ra’no Habibullayevna

Andijon tibbiyot instituti akademik

litseyi ona tili va adabiyot fani o`qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Avesto” jahon madaniyatining ,jumladan,Markaziy Osiyo va Eron xalqlari tarixining qadimgi noyob yodgorligi,zardushtiylik e`tiqodiga amal qiluvchilarning muqaddas kitobi ekanligi va uning tarkibi,ifoda uslubi va timsollar tizimi bilan adabiy manbalarga yaqin turishi yoritib berilgan.

Tayanch so`zlar : tarix,pedagogika tarixi, manba ,Bombay,Gujarot.”Avesto” asari

“Avesto” qayerda paydo bo’lgan? Bu savol azal- azaldan olimlarni juda qiziqtirib kelgan. Lekin olimlar buning ham uddasidan chiqdilar, ya’ni uni qayerda paydo bo’lganligini aniqladilar. Eng qadimiy, mo’tabar qo’lyozma Xorazmda vujudga kelgan. Avestoshunos olimlarning aniqlashicha, Eron, Ozarbayjon, Afg’oniston va O’rta Osiyo xalqlarining birinchi yodgorliklaridir.

”Avesto” da nimalar haqida ma’lumot berilgan degan savol tug’ilishi mumkin? Avvalambor bu kitobda hozir aytgan xalqlarning madaniyati, urf-odatlarini, tabiati va ko’plab fikrlarini bayon etilgan. Bu kitob eski pahlaviy ya’ni sanskrit tiliga yaqin bo’lgan tilda bitilgan . Kitob boshqa tillarga juda ko’plab tarjima qilingan va “Avesto” kitobini o’rganishga ya’ni qiziqishga olib keldi. “Avesto”dagi ko’plab va muhim ma’lumotlar, asosan, o’g’zaki tarzda avloddan – avlodga o’tib kelgan. Ma’lumotlarga qaraganda, bu kitob ahomoniylar sulolasi poytaxti Sheroz yaqinidagi Taxti Jamshidda saqlangan . “Avesto” dagi ma’lumotlarning qadimgi qismi eramizdan avvalgi 3000 – 2000 yillarga tegishli deb taxmin qiladi olimalar. Podshoh Doro Ibn Doro xazinasida 12 ming qoramol terisiga tilla bilan bitilgan. Iskandar (Aleksandr Makedonskiy) esa bu yurtga bostirib kelgan va otashxonalarini vayron qilib, Zardusht diniga e’tiqod etuvchi xalqni tazyiq ostiga olib , ularni o’ldirib yuboradilar. Shuning uchun ham “Avesto” ning 3/5 qismi yo’qolib ketdi. Lekin, Iskandar (Aleksandr Makedonskiy) falsafa, tibbiyot, astronomiyaga tegishli qismini saqlab qolgan. Bu qo’lyozmalardan keng foydalanilgan va uni yunon tiliga tarjima qildirgan. Iskandarning hukmronligi tugagach , miloddan avvalgi 250-yilda Arshohiylar davrida “Avesto” yana yo’qotilgan qismlari tiklangan va yangi matnlar bilan to’ldirilgan. Bu voqea eramizdan avvalgi III asrida sasoniylar podshosi Shopur davriga kelib to’la kitob holiga keltirilgan. Eron va Turon zaminining bosib olinganligi sababdan zardushtiylik dini ta’qibga olindi va islom dinini joriy etishga kirishildi. Islom dinini qabul qilishga majbur etilgan va qabul

qilmaganlari esa Hindistonga qochib ketib shu yerda jon saqlaganlar. Hammamizga ma'lumki, hozirda ham Hindistonning Bombay va Gujarat viloyatlarida yashaydigan aholi bu dinga e'tiqod qiladi va zardushtiylikka amal qiladilar. Ular “Avesto”ning bir qismini saqlab kelmoqdalar. Bu kitob birinchi bora 30 ta kitobdan, keyin 21 ta kitobdan iborat edi. Bizgacha bu kitobning 4 tasi saqlanib qolgan. Bu kitoblar quyidagilar:

Birinchi kitob “Vadovdot” (Vendidat) deyiladi.

Bu kitob 22 bobdan iborat bo'lgan holda, payg'ambar Zardusht va xudo Ahura Mazdalarning savol-javoblari bayon etilgan

Ikkinchi kitob esa, “Yasna” deb ataladi. Bu yerda asosan Zardushtning xatlari va 72ta “Ha” degan bashoratlardan iborat.

Uchinchi kitob “Vispart” deb nomlanadi va 24 bobdan iborat. U pand- nasihatlar yig'indisidan tashkil topgan.

To'rtinchi kitob esa, “Bundaxash” (Yashta) deyiladi. Bunda Ahura Mazdaning zolim kuchlarga qarshi kurashda ulug'lovchi 22 ta qo'shiqdan tashkil topgan. “Avesto” ko'p xudolikdan yakka xudolikga o'tish davrida vujudga kelgan. Bu kitobda aytilishicha olam ikki asos, ikki ibtido, ya'ni yorug'lik va zulmat, yaxshili va yomonlikning kurashishidan iborat deyiladi.

“Avesto” bizning qadim tariximiz va ma'naviyatimiz demakdir. Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi UNESCO bosh konferensiyasining 1999 – yil noyabr oyida bo'lib o'tgan sessiyasi qaroriga muvofiq, 2001 – yilning oktabr oyida “Avesto” yaratilganligining 2700 yilligi nishonlash to'g'risida qaror qabul qilindi. O'zbekistonda ham “Avesto” ni o'rganish davom etmoqda. “Avesto” kitobini o'rganish, tajribalar bizga juda ko'p ma'lumotlarni oshkora qilib berdi. Shunga binoan, Prezidentimiz shunday fikr bildirdilar: “Avesto” bundan XXX asr oldin muqaddam ajdodlarimizning biz avlodlarga qoldirgan ma'naviy, tarixiy merosidir”. Avesto haqidagi eng muhim tadqiqotlardan biri “Din amallari” asarlarida aytilib o'tilgan.

Bunda Avestoning 21 kitobi mazmuni sharhlab berilgan. Bu sharhlar shulardan iborat:

- savodli ishlar yo'riqnomasi;
- diniy marosimlar va rasm – rusmlar qoidasi;
- zardushtiylik ta'limoti asoslari;
- dunyoning Ahura Mazda tomonidan yaratilishi;
- oxirat kuni va undagi hisob – kitob;
- falakiyot;
- ijtimoiy – huquqiy qonun – qoidalari;
- zardushtning tug'ilishi va bolaligi;

- haq yo’lini tutishi;
- jamiyat a’zolarining haq – huquqlari;
- dev, jinlar kabi yozuv kuchlarga qarshi o’qiladigan duolar, amallar.

Avesto o’sha davrlar tarixi , madaniyati haqida ma’lumot beruvchi qomusiy asardir . U pahla viy tiliga tarjima qilingan va unga sharhlar yozilgan. Unga yozilgan sharhlar “Zend Avesto“ nomi bilan mashhur. Markaziy Osiyoga arablar kirib kelishi bilan zardushtiylik diniga sig’inuv chilar taqib ostiga olingan. Shu tarzda u asta – sekin O’rta Osiyo xalqlari orasida iste’moldan chiqq borgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. A.Qayumov Qadimiy obidalar. –T.: 1971
2. H.Homidov. “Avesto” fayzlari . –T.: 2001
3. N.Rahmonov “ Avesto” ning paydo bo`lishi.- “O`zbekiston ovozi” gaz.,2001,25-sentabr.
4. O`zbekiston milliy ensiklopediyasi